

~ ๑ ~

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก

ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society

๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๖

วินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๑

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎก ฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒
วินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๑

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๖ วินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๑ ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ ตอนปลาย มี ๔ ชั้นธกะ คือ ๑) กัมมชั้นธกะ กล่าวถึงนิคคกรรม ได้แก่ ตัชฌนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม อุกเขปนียกรรม ๒) ปาริวาสิกชั้นธกะ และ ๓) สมุจจยชั้นธกะ ว่าด้วยกฎฐานวิธี การออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ๔) สมถชั้นธกะ ว่าด้วยการระงับอธิกรณ์

คู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำนี้ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาความหมาย ในการแปลคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลบาลีซึ่งเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือจึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙.

สารบัญ

บทที่		หน้า
๑	นิคหกรรม	๕
๒	วัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส	๑๐
๓	สัมมาวินัย	๑๔
๔	อธิกฺรณะ	๑๘

บทที่ ๑

นิคกรรม

บทนี้ กล่าวถึงการลงโทษตามพระธรรมวินัย เรียกว่า นิคกรรม มี ๖ วิธี คือ ๑) ตัชนียกรรม ๒) นิยสกรรม ๓) ปัพพาทนิยกรรม ๔) ปฏิสารณียกรรม ๕) อุกเขปนียกรรม ๖) ตัสสาปาปิยสิกากรรม สำหรับลงโทษพระภิกษุผู้ทำความเสื่อมเสีย เช่น ก่อการทะเลาะวิวาท สร้างเรื่องอื้อฉาว มีศีลวิบัติ ตีเตียนพระธรรมวินัย ล้มล้างพระบัญญัติ ประกอบมิจฉาชีพ เป็นต้น

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๒.อล โข ภควา เต ภิกขุ อนเนกปริยาเยน วิครหิตวา ทุพฺพรตาย ทุปฺโปสตาย มหิจฺจตาย อสนตุญฺฐิตาย สงฺคณิกาย โกสชชสฺส อวณฺณํ ภาสิตวา อนเนกปริยาเยน สุภรตาย สุโปสตาย อปฺปิจฺจสฺส สนตุญฺฐสฺส สลฺเลขสฺส ชุตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วิริยารมฺภสฺส วณฺณํ ภาสิตวา ภิกขุณฺํ ตพฺพจฺฉวิกํ ตพฺพโลมิกํ ธมฺมํ กถํ กตวา ภิกขุ อามนฺเตสิ “เตน หิ ภิกขเว สงฺโฆ ปณฺทุกฺโขหิตกานํ ภิกขุณฺํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรตุ. เอวฺมจ ปน ภิกขเว กาตพฺพํ. ปฐฺมํ ปณฺทุกฺโขหิตกา ภิกขุ โจเทตพฺพา โจเทตวา สาเรตพฺพา สาเรตวา อาปตฺตี อโรเปตพฺพา อาปตฺตี อโรเปตวา พยตฺเตน ภิกขุณา ปฏฺิพเลน สงฺโฆ ญฺาเปตพฺโ

๓. “สุณฺาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิมํ ปณฺทุกฺโขหิตกา ภิกขุ อตฺตนา ภณฺทนาการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสสการกา สงฺเข อธิกรณการกา เปปิ จญฺเญ ภิกขุ ภณฺทนาการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสสการกา สงฺเข อธิกรณการกา เต อุปสงฺกมิตวา เอวํ วทนฺติ ‘มา โข ตุมฺहे อายสฺมนโต เอโส อเชสิ. พลวาทลวํ ปฏฺิมนฺเตถ. ตุมฺहे เตน ปณฺทิตตฺรา จ พยตฺตตฺรา จ พหุสฺสฺสฺตตฺรา จ อลฺมตฺตตฺรา จ. มา จสฺส ภายิตถ. มยฺมปิ ตุมฺหากํ ปกฺขา ภวิสฺสามา’ติ. เตน อนุปฺปนฺนานิ เจว ภณฺทนานิ อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนานิ จ ภณฺทนานิ ภฺยโยภาวาย เวปุลลํ สํวตฺตนฺติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลลํ สงฺโฆ ปณฺทุกฺโขหิตกานํ ภิกขุณฺํ ตชฺชนียกมฺมํ กรเยย. เอสา ญฺุตติ.

“สุณฺาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิมํ ปณฺทุกฺโขหิตกา ภิกขุ อตฺตนา ภณฺทนาการกาเปฯ สงฺเข อธิกรณการกา เปปิ จญฺเญ ภิกขุ ภณฺทนาการกาเปฯ สงฺเข อธิกรณการกา เต อุปสงฺกมิตวา เอวํ วทนฺติ ‘มา โข ตุมฺहे อายสฺมนโต เอโส อเชสิ. พลวาทลวํ ปฏฺิมนฺเตถ. ตุมฺहे เตน ปณฺทิตตฺรา จ พยตฺตตฺรา จ พหุสฺสฺสฺตตฺรา จ อลฺมตฺตตฺรา จ. มา จสฺส ภายิตถ. มยฺมปิ ตุมฺหากํ ปกฺขา ภวิสฺสามา’ติ. เตน อนุปฺปนฺนานิ เจว ภณฺทนานิ อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนานิ จ ภณฺทนานิ ภฺยโยภาวาย เวปุลลํ สํวตฺตนฺติ. สงฺโฆ ปณฺทุกฺโขหิตกานํ ภิกขุณฺํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. ยสฺสายสฺมนโต ขมฺติ ปณฺทุกฺโขหิตกานํ ภิกขุณฺํ ตชฺชนียสส กมฺมสฺส กรณํ โส ตฺถนฺทสฺส ยสฺส นกขมฺติ โส ภาเสยย.

“ทุติยมปิ เอตมตฺถํ วทามิ....

“ตติยมปิ เอตมตฺถํ วทามิ....

“กตํ สงฺเขน ปณฺทุกฺโขหิตกานํ ภิกขุณฺํ ตชฺชนียกมฺมํ. ขมฺติ สงฺฆสฺส ตสฺมา ตฺถนฺทํ เอวเมตํ ธารยามี”ติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๒.อุ โข - ครั้งนั้นแล/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อายสมนตัม - ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ สุตินัน - ชื่อว่าสุทิน/ อนนกปริยาเยน - โดยนัยเป็นเครื่องยังเนื้อความให้เป็นไปโดยรอบมิใช่หนึ่ง/ วิครหิตวา - ทรงติเตียนแล้ว/ ทพฺพรตาย - แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้ที่ควรเลี้ยงได้โดยยาก/ ทปโปสตาย - แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้ที่ควรเลี้ยงดูได้โดยยาก/ มหิจฺจตาย - แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มีความปรารถนามาก/ อสนฺตญฺญิตาย - แห่งความเป็นคือความไม่สันโดษ/ สงฺคณิกาย - แห่งความคลุกคลีด้วยคณะ/ โกสขชสฺส - แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้จมนลงในธรรมอันบังงัดพึงรังเกียจ/ อวณฺณ - ซึ่งโทษที่ไม่ควรพรรณนา/ ภาสิตวา - ตรัสบอกแล้ว/ อนนกปริยาเยน - โดยนัยเป็นเครื่องยังเนื้อความให้เป็นไปโดยรอบมิใช่หนึ่ง/ สุรตตาย - แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้ที่ควรเลี้ยงได้โดยง่าย/ สุปัสตาย - แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้ที่ควรเลี้ยงดูได้โดยง่าย/ อปฺปิยจสฺส - แห่งความปรารถนาน้อย/ สนฺตญฺญสฺส - แห่งความสันโดษ/ สลฺลสฺส - แห่งความขัดเกลาด้วยดี/ รุตสฺส - แห่งคุณเป็นเครื่องกำจัด/ ปาสาทิกสฺส - แห่งอาการที่นำมาซึ่งความเลื่อมใส/ อปฺยสฺส - แห่งความไม่สะสม/ วิริยารมฺภสฺส - แห่งการปรารถนาซึ่งความพากเพียร/ วณฺณ - ซึ่งคุณที่ควรพรรณนา/ ภาสิตวา - ตรัสบอกแล้ว/ ภิกฺขุ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ ตทฺทญฺจวัก - ให้เหมาะเจาะต่อเรื่องนั้น/ ตทฺทโลมิก - ให้คล้อยตามต่อเรื่องนั้น/ ธมฺม - ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ กถ - ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ กตวา - ทรงกระทำแล้ว/ ภิกฺขุ - ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนฺเตสิ - ตรัสเรียกมาแล้ว/

“เตนหิ - ถ้าอย่างนั้น/ ภิกฺขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ สงฺโฆ - สงฆ์/ ปณฺทกฺโขโลหิตกานํ - ผู้เป็นนิตของภิกษุชื่อว่าปณฺทกะและภิกษุชื่อว่าโลหิตกะ/ ภิกฺขุ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ ตชฺชนียกมฺม - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรคุกคาม/ กโรตุ. - จงกระทำ/ เอวณฺจ ปน - ก็แล อย่างนี้/ ภิกฺขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [สงฺเขน - อันสงฆ์/ ตชฺชนียกมฺม - กรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรคุกคาม]/ กาทพฺพ. - พึงกระทำ/

ปฐฺม - ในเบื้องต้น/ [สงฺเขน - อันสงฆ์]/ ปณฺทกฺโขโลหิตกา - ผู้เป็นนิตของภิกษุชื่อว่าปณฺทกะและภิกษุชื่อว่าโลหิตกะ/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ โจเทตพฺพา - พึงทักท้วง/ โจเทตวา - ครั้นทักท้วงแล้ว/ สาเรตพฺพา - พึงให้ระลึก/ สาเรตวา - ครั้นให้ระลึกแล้ว/ อาปตฺติ - ซึ่งอาบัติ/ อาโรเปตพฺพา - พึงยกลง/ อาปตฺติ - ซึ่งอาบัติ/ आरोเปตวา - ยกขึ้นแล้ว/ พยตฺเตน - ผู้หลักแหลม/ ภิกฺขุ - อันภิกษุ/ ปฏฺวิเลน - ผู้เป็นไปตบแก้กำลัง/ สงฺโฆ - สงฆ์/ ญฺาเปตพฺโพ; - พึงให้ทราบ/

๓. “สุณฺหาตุ - ขอจงสดับ/ เม - ต่อข้าพเจ้า/ ภนฺเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย/ สงฺโฆ. - สงฆ์/ อิม - เหล่านี้/ ปณฺทกฺโขโลหิตกา - ผู้เป็นนิตของภิกษุชื่อว่าปณฺทกะและภิกษุชื่อว่าโลหิตกะ/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อตฺตนา - ด้วยตน/ ภณฺทกการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งความบาดหมาง/ กลหการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งความทะเลาะ/ วิวาทการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งการกล่าวต่างกัน/ ภสฺสการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งความอื้อฉาว/ สงฺเข - ในพระสงฆ์/ อธิกรณการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งเรื่องที่พึงกระทำยิ่ง/ เยปิ จณฺเณ - ก็ แม้เหล่าใดเหล่าอื่น/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ภณฺทกการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งความบาดหมาง/ กลหการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งความทะเลาะ/ วิวาทการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งการกล่าวต่างกัน/ ภสฺสการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งความอื้อฉาว/ สงฺเข - ในพระสงฆ์/ อธิกรณการกา - เป็นผู้กระทำซึ่งเรื่องที่พึงกระทำยิ่ง/ เต - เหล่านั้น/ [ภิกฺขุ - ซึ่งภิกษุทั้งหลาย]/ อุปสงฺกมิตวา - ก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ เอว - อย่างนี้/ วทฺติ; - ย่อมกล่าว/

‘มา โข - อย่าเลย/ ตุมเห - ซึ่งท่านทั้งหลาย/ อายสฺมนโต - ดูก่อนท่านผู้มีอายุ/ เอโส - รูปนั้น/ [ภิกขุ - ภิกขุ]/ อเชลิ. - ได้ชนะแล้ว/ [ตุมเห - ท่านทั้งหลาย]/ พลวาพลว - ให้มีกำลังและมีกำลัง/ ปฏิมนเตถ. - จงโต้ตอบ/ ตุมเห - ท่านทั้งหลาย/ เตน - รูปนั้น/ [ภิกขุ - กว่าภิกขุ]/ ปณฺทิตตรา จ - เป็นบัณฑิตกว่า ด้วย/ พยตฺตตรา จ - เป็นผู้หลักแหลมกว่า ด้วย/ พหุสฺสุตตรา จ - เป็นผู้มีคำสอนจำนวนมากที่สดับแล้วกว่า ด้วย/ อลมตฺตตรา จ. - เป็นผู้สามารถกว่า ด้วย/ [ตุมเห - ท่านทั้งหลาย]/ มา จสฺส ภายิตถ. - อย่าหวาดกลัวแล้ว ต่อภิกขุรูปนั้น ด้วย/ มยมปิ - แม้ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ ตุมหาก - ของท่านทั้งหลาย/ ปกฺขา - เป็นฝึกฝาย/ ภวิสสามา’ติ. - จักเป็น’ดังนี้/ เตน - เพราะเหตุนั้น/ อนุปปन्नานิ เจว - ที่ไม่เกิดขึ้นแล้ว ด้วยนั้นแล/ ภณฺณานิ - ความบาดหมางทั้งหลาย/ อุปฺปชฺชนติ - ย่อมเกิดขึ้น/ อุปปन्नานิ จ - ที่เกิดขึ้นแล้ว ด้วย/ ภณฺณานิ - ความบาดหมางทั้งหลาย/ ภิชฺชโยภาวาย - เพื่อความมีโดยยั้ง/ เวปุลลํ - เพื่อความไพบุลย์/ สํวตฺตติ. - ย่อมเป็นไปพร้อม/

ยทิ - ฌีว่า/ สงฺฆสฺส - แห่งสงฆ์/ ปตฺตกลฺลํ; - ความพร้อมถึงแล้ว/ สงฺโฆ - สงฆ์/ ปณฺทุกฺโขโลหิตกานํ - ผู้เป็นนิสัยของภิกษุชื่อว่าปณฺทุกะและภิกษุชื่อว่าโลหิตกะ/ ภิกฺขุณํ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ ตชฺชนียกมฺมํ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรบูชา/ กรเยย. - พึงกระทำ/ เอสา - นั้น/ [วาจา - วาจา]/ ญตฺติ. - เป็นเครื่องยังสงฆ์ให้รู้/

๓. การแปลโดยความ

ทรงรับสั่งให้ลงดัชนีนियกรรม^๑

(๒)...ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงดำหนิพวกภิกษุนิสัยของพระปณทุกะและพระโลหิตกะโดยประการต่างๆ แล้ว จึงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก บำรุงยากมักมาก ไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย บำรุงง่าย มักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดกิเลส อาการน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยประการต่างๆ ทรงแสดงธรรมมีกาให้เหมาะสม ให้คล้อยตามกับเรื่องนั้นแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงลงดัชนีนियกรรมแก่พวกภิกษุนิสัยของพระปณทุกะและพระโลหิตกะ”

วิธีลงดัชนีนियกรรมและกรรมวาจา

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงลงดัชนีนियกรรมอย่างนี้ คือ เปื้องต้นพึงโจทพวกภิกษุนิสัยของพระปณทุกะและพระโลหิตกะ ครั้นแล้วให้ภิกษุเหล่านั้นให้การแล้วจึงปรับอาบัติ ครั้นปรับอาบัติแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า

[๓] “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า พวกภิกษุนิสัยของพระปณทุกะและพระโลหิตกะ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาวก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ด้วยตนเอง และพากันเข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ก่อความบาดหมางก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข็งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น อย่างกลัวภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน’ ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ขยายลูกกลามออกไป ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงลงดัชนีนियกรรมแก่พวกภิกษุนิสัยของพระปณทุกะและพระโลหิตกะ นี่เป็นญัตติ

๔. สรุป

นิคหกรรม คือการลงโทษพระภิกษุผู้มีความผิดละเมิดพระธรรมวินัย เป็นมาตรการในการแก้ไขความผิดหรือความไม่เหมาะสมของพระภิกษุที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยหรือข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เป็นการปรามบ้าง กำราบบ้าง ปรามบ้างขึ้นกับฐานความผิด มี ๖ วิธี คือ ๑) ดัชนีนियกรรม ๒) นิยสกรรม ๓) ปัพพาชนียกรรม ๔) ปฏิสารณียกรรม ๕) อุกเขปนียกรรม ๖) ตัสนาปาปิยสิกากรรม

^๑ วิ.จุ. (ไทย) ๑/๒-๓/๓-๔.

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

ปัดคหกรรม หมายถึง การยกย่องเชิดชูพระภิกษุสงฆ์ที่มีศีลาจารวัตรอันงดงาม มีความรู้ความสามารถตามสมควร แก่สมณสาธูป

นิคหกรรม วิธีลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติเสื่อมเสีย ละเมิดพระธรรมวินัย หรือทำผิดกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ มี ๖ วิธี คือ ๑) **ตชณียกรรม** ช่ม ด้วยการตำหนิโทษ ๒) **นิยสกรรม** ถอดยศ ปลดออกจากตำแหน่ง ๓) **ปัพพาชนียกรรม** ขับออกจากหมู่คณะหรือให้สึก ๔) **ปฏิสารณียกรรม** บังคับให้ขอขมา เมื่อไปล่วงเกินคฤหัสถ์ผู้ไม่มีความผิด ๕) **อุกเขปนียกรรม** ลงโทษภิกษุผู้เป็นอาบัติแล้วไม่ยอมรับ หรือมีความเห็นผิด แต่ไม่ยอมสำนึกหรือละทัฏฐินัน ๖) **ตัสสปาปิยสิกากรรม** ลงโทษภิกษุลามก ให้การพลิกกลับกลับไปกลับมา

การยกย่องและการลงโทษ เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการบุคคลและช่วยให้เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นในองค์กรและสังคมได้

ประโยชน์ในการยกย่อง

- สร้างแรงจูงใจ : ช่วยกระตุ้นให้ผู้ที่ได้รับการยกย่องรู้สึกมีคุณค่าและมีแรงกระตุ้นในการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ
ต่อไป

- เสริมสร้างความสัมพันธ์ : ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ทั้งในที่ทำงานและในชีวิตประจำวัน
- พัฒนาศักยภาพ : การได้รับการยกย่องสามารถทำให้บุคคลมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของตนเองมากขึ้น
- สร้างบรรยากาศที่ดี : เมื่อมีการยกย่องในกลุ่มหรือทีม จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน
- ยืนยันความถูกต้อง : การยกย่องทำให้บุคคลรู้ว่าการกระทำหรือการตัดสินใจของตนถูกต้องและมีคุณค่า

บุคคลผู้ควรยกย่อง

- ผู้ที่ทำงานเกินกำหนดหรือทำงานได้มีประสิทธิภาพ
- ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถนำเสนอแนวทางที่ดี
- ผู้ที่ช่วยเหลือผู้อื่นในยามที่ต้องการ
- ผู้ที่มีจิตสาธารณะหรือทำงานเพื่อสังคม

ประโยชน์ในการลงโทษ

- สร้างความรับผิดชอบ : ช่วยให้ผู้คนรู้สึกถึงผลที่ตามมาและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

- แก้ไขพฤติกรรม : ช่วยให้ผู้กระทำผิดปรับปรุงพฤติกรรม และไม่ทำเช่นนั้นอีก

- รักษากฎระเบียบ : การใช้การลงโทษทำให้กฎระเบียบหรือมาตรฐานถูกต้องตามที่ตั้งไว้

- ปกป้องคนอื่น : ช่วยปกป้องบุคคลอื่นจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือล้าหลัง

- ส่งสัญญาณที่ชัดเจน : การลงโทษสามารถช่วยทำหน้าที่เป็นสัญญาณให้เกิดความชัดเจนว่าพฤติกรรมใดที่ไม่เป็นที่
ยอมรับ

บุคคลผู้ควรลงโทษ

- ผู้ที่กระทำผิดซ้ำซาก ไม่เรียนรู้จากข้อผิดพลาด
- ผู้ที่กระทำการที่ส่งผลเสียต่อผู้อื่นหรือองค์กร
- ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกัน
- ผู้ที่แสดงพฤติกรรมที่อาจนำไปสู่ปัญหาหรืออันตรายต่อผู้อื่น

บทที่ ๒

วัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

พระภิกษุเมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสส ประสงค์จะออกจากอาบัตินั้น ต้องอยู่กรรม หรือประพฤติกุณฐานวิธี มี ๓ ขั้นตอน คือ ๑. อยู่ปริวาสกรรม ๒. ขอมานต์จากสงฆ์ ๖ ราตรี และ ๓. ขออภัยจากสงฆ์วิสัตว์รรค คือสงฆ์ ๒๐ รูปขึ้นไป

บทนี้จะนำข้อวัตรบางประการของภิกษุผู้อยู่ปริวาสว่าอะไรทำไม่ได้ มาเสนอพอเป็นแนวทางแห่งการศึกษา และปฏิบัติสืบไป

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๗๖. “ปาริวาสิเกน ภิกขเว ภิกขุณา สมนฺมา วตติตพฺพํ. ตตฺตรายํ สมนฺมาวตฺตนา

น อุปสมฺปาเทตพฺพํ น นิสฺสโย ทาทพฺโพ น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพ น ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติ สาทิตพฺพา สมนฺเตนปิ ภิกฺขุณฺโณ น โววทิตพฺพา. ยาย อาปตฺติยา สงฺเขน ปริวาโส ทินฺโน โหติ สา อาปตฺติ น อาปชฺชิตพฺพา อญฺญา วา ตาทิสิกา ตโต วา ปาปิฏฺฐตรํ กมฺมํ น ครหิตพฺพํ กมฺมิกา น ครหิตพฺพา. น ปกตตฺตสฺส ภิกฺขุโน อุโปสโส ฐเปตพฺโพ น ปวารณา ฐเปตพฺพา น สวณฺนํ กาทพฺพํ น อนุวาทो ปฏฺฐเปตพฺโพ น โอภาโส กาทพฺโพ น โจเทตพฺโพ น สาเรตพฺโพ น ภิกฺขุหิ สมนฺปโยเชตพฺพํ. “น ภิกขเว ปาริวาสิเกน ภิกขุณา ปกตตตสส ภิกขุโน ปุรโต คนตพพ น ปุรโต นิสิติตพพ. ฯเปฯ

๒. การแปลคำต่อคำ

๗๖. “ปาริวาสิเกน – ผู้ประพฤติซึ่งวัตรที่พึงอาศัยอยู่โดยรอบ/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุณา – อันภิกษุ/ สมนฺมา – โดยชอบ/ วตติตพฺพํ. – พึงประพฤติ/

ตตฺตรายํ – ในเพราะเรื่องนั้น ดังต่อไปนี้/ สมนฺมาวตฺตนา; – การประพฤติโดยชอบ/

[๑] น อุปสมฺปาเทตพฺพํ; – ไม่พึงให้อุปสมบท/

[๒] น – ห้ามได้/ นิสฺสโย – นิสัย/ ทาทพฺโพ; – พึงให้/

[๓] น – ห้ามได้/ สามเณโร – สามเณร/ อุปฏฺฐาเปตพฺโพ; – พึงให้เข้าไปบารุง/

[๔] น – ห้ามได้/ ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติ – การเห็นร่วมกันให้เป็นผู้กล่าวสอนซึ่งภิกษุณี/ สาทิตพฺพา; – พึงยินดี/

[๕] สมนฺเตนปิ – แม้เห็นร่วมกันแล้ว/ ภิกฺขุณฺโณ – ภิกษุณีทั้งหลาย/ น โววทิตพฺพา; – ไม่พึงกล่าวสอน/

[๖] ยาย – ข้อใด/ อาปตฺติยา – เพราะอาบัติ/ สงฺเขน – อันสงฆ์/ ปริวาโส – วัตรที่พึงอาศัยอยู่โดยรอบ/ ทินฺโน – เป็นวัตรที่ให้แล้ว/ โหติ – ย่อมเป็น/ สา – นั้น/ อาปตฺติ – อาบัติ/ น อาปชฺชิตพฺพา; – ไม่พึงถึงทั่ว/

[๗] อญฺญา วา – ตัวอื่นบ้าง/ ตาทิสิกา – ที่ควรเห็นเสมอด้วยอาบัตินั้น/ [อาปตฺติ – การถึงทั่ว/ น อาปชฺชิตพฺพา; – ไม่พึงถึงทั่ว/

[๘] ตโต วา – กว่าอบัติชื่อนั้นบ้าง/ ปาปิณฺฐตรา – ที่ชั่วช้ากว่า/ [อาปตติ – การถึงทั่ว/ น อาปชิตพฺพา; – ไม่พึงถึงทั่ว/

[๙] กมฺม – กรรม/ น ครหิตพฺพ; – ไม่พึงติเตียน/

[๑๐] กมฺมิกา – ผู้กระทำซึ่งกรรม/ [ภิกฺขุ – ภิกษุทั้งหลาย/ น ครหิตพฺพา; – ไม่พึงติเตียน/

[๑๑] น – หามิได้/ ปกตตฺตสฺส – ผู้มีตนที่กระทำทั่วแล้ว/ ภิกฺขุโน – แก่ภิกษุ/ อุโปสโส – อุโบสถ/ ฐเปตพฺโพ; – พึงพักไว้/

[๑๒] น – หามิได้/ ปวารณา – วาจาเป็นเครื่องยังกันและกันให้พอใจทั่ว/ ฐเปตพฺพา; – พึงพักไว้/

[๑๓] น – หามิได้/ สวจนฺธิ – ที่เป็นไปกับด้วยกรรมที่ควรบอกกล่าว/ [อธิกรณํ – เรื่องที่พึงกระทำยิ่ง]/ กาทพฺพ; – พึงกระทำ/

[๑๔] น – หามิได้/ อนุวาท – การตามว่ากล่าว/ ปญฺญเปตพฺโพ; – พึงเริ่มตั้งไว้/

[๑๕] น – หามิได้/ โอภาโส – โอกาส/ กาเรตพฺโพ; – พึงให้กระทำ/

[๑๖] น – หามิได้/ [ปาริวาสิเกน – ผู้ประพตติซึ่งวัตรที่พึงอาศัยอยู่โดยรอบ/ ภิกฺขุณา – อันภิกษุ/ อณฺโณ – รูปอื่น/ ภิกฺขุ – ภิกษุ/ โจเทตพฺโพ; – พึงทักท้วง/

[๑๗] น – หามิได้/ [ปาริวาสิเกน – ผู้ประพตติซึ่งวัตรที่พึงอาศัยอยู่โดยรอบ/ ภิกฺขุณา – อันภิกษุ/ อณฺโณ – รูปอื่น/ ภิกฺขุ – ภิกษุ/ สาเรตพฺโพ; – พึงให้ระลึก/

[๑๘] น – หามิได้/ ภิกฺขุหิ – ด้วยภิกษุทั้งหลาย/ สมฺปโยเชตพฺพ”นฺติ. – พึงให้ประกอบทั่วพร้อม”ดังนี้/

[๑๙] “น – หามิได้/ ภิกฺขเว – ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปาริวาสิเกน – ผู้ประพตติซึ่งวัตรที่พึงอาศัยอยู่โดยรอบ/ ภิกฺขุณา – อันภิกษุ/ ปกตตฺตสฺส – ผู้มีตนที่กระทำทั่วแล้ว/ ภิกฺขุโน – ของภิกษุ/ ปุโรโต – ข้างหน้า/ คนฺตพฺพ; – พึงไป/

[๒๐] น – หามิได้/ ปุโรโต – ข้างหน้า/ นิสีทิตพฺพ; – พึงนั่ง/

ฯเปฯ

๓. การแปลโดยความ

วัตร ๙๔ ข้อของภิกษุผู้อยู่ปริวาส^๒

[๗๖] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ปริวาสพึงประพตติโดยชอบ การประพตติโดยชอบในเรื่อนั้นดังนี้ ภิกษุผู้อยู่ปริวาส

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท

๒. ไม่พึงให้ศีล

๓. ไม่พึงใช้สามเณรอุปฐาก

๔. ไม่พึงรับแต่งตั้งเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี

๕. แม้ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี

^๒ วิ.จุ. (ไทย) ๑/๗๖/๑๕๘-๑๕๙.

๖. ไม่พึงต้องอาบัติที่เป็นเหตุให้สงฆ์ให้ปริวาสนั้นอีก
๗. ไม่พึงต้องอาบัติอื่นทำนองเดียวกัน
๘. ไม่พึงต้องอาบัติที่เลวทรามกว่านั้น
๙. ไม่พึงตำหนิกรรม
๑๐. ไม่พึงตำหนิภิกษุผู้ทำกรรม
๑๑. ไม่พึงตอโบสถ์แก่ภิกษุผู้ทำกรรม
๑๒. ไม่พึงตอโบสถ์แก่ภิกษุผู้ทำกรรม
๑๓. ไม่พึงทำการไต่สวน
๑๔. ไม่พึงเริ่มอนุวาทธาริณี
๑๕. ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น
๑๖. ไม่พึงโจทภิกษุอื่น
๑๗. ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ
๑๘. ไม่พึงชักชวนกันก่อความทะเลาะ
๑๙. ไม่พึงเดินนำหน้าภิกษุผู้ทำกรรม
๒๐. ไม่พึงนั่งข้างหน้าภิกษุผู้ทำกรรม

ฯลฯ

๔. สรุป

การประพฤติวิภูฐานวิธี คือกระบวนการที่ใช้ในการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส มี ๓ ขั้นตอน คือ

๑. การอยู่ปริวาส - เป็นการอยู่ฝึก หัด พัฒนาตนเพื่อให้เกิดสำนึกในความผิดที่ตนทำเท่าจำนวนวันที่ปกปิดไว้ เช่น ปิดไว้ ๓ วันก็อยู่ให้ครบ ๓ วัน ถ้าปิดไว้ ๓ ปี ก็ต้องอยู่ให้ครบ ๓ ปี
 ๒. การขอมานัต - เป็นกระบวนการขั้นตอนที่ ๒ คือขอความอนุเคราะห์จากสงฆ์เพื่อกำกับดูแล ตรวจสอบพฤติกรรมของตน ตลอดระยะเวลา ๖ ราตรี
 ๓. การขออภัยาน - ขั้นตอนสุดท้าย ที่มีการขอคืนสู่สถานะหรือตำแหน่งภายในสังฆมณฑล ซึ่งเป็นการแสดงถึงความบริสุทธิ์และความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม โดยใช้สงฆ์วิสัทธิกรรม คือสงฆ์ ๒๐ รูปขึ้นไป
- วัตรสำหรับพระภิกษุผู้อยู่ปริวาส จำนวน ๙๔ ข้อ ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีข้อแม้ มีความมุ่งหมายให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ลด ละ เช่น หากเป็นพระอุปัชฌาย์ ไม่พึงให้อุปสมบท หากเป็นพระคู่สวด ไม่พึงให้ฉันสัณนิบาต ไม่พึงใช้สามเณรอุปัฏฐาก เป็นต้น

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

ประโยชน์ในการประพฤติภูฐานวิธี ดังนี้

๑. การอยู่ปริวาสกรรม เป็นการฝึกหัดพัฒนาตน ให้รู้จักสำนึกในสิ่งที่ผิดพลาดไปแล้ว การอยู่ปริวาสเสมือนการจงจำ โดยจะถูกกักบริเวณด้วยเงื่อนโซ่ของวัน และสถานที่ ประพฤติปฏิบัติตามอาจารย์กรรม (ผู้ดูแลความประพฤติ) บอก สอน ว่ากล่าว ตักเตือน เป็นการฝึกหัด พัฒนาตนอย่างเคร่งครัด เท่าจำนวนอาบัติที่ตนได้ปกปิดไว้

๒. การขอมานต์ เป็นการขอความกรุณาจากสงฆ์ ๔ รูป ให้ตรวจสอบ ติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด เป็นเวลา ๖ ราตรี จะอยู่โดยไม่มีสงฆ์ ๔ รูปไม่ได้ เป็นการคุมประพฤติอย่างเข้มและเคร่งครัด เพื่อจะต้องลด ละต้นหามานะ ทิณฺณิ อิตฺตา ละวางทุกตำแหน่ง

๓. การขออัพทาน เป็นการขอความอนุเคราะห์จากสงฆ์ ๒๐ รูปขึ้นไป เพื่อขอกลับคืนสู่ภาวะพระภิกษุทั่วไป

บทที่ ๓

สัมมุขาวินัย

อธิกรณ์สมณะ คือวิธีดำเนินการระงับอธิกรณ์ (คดีความของสงฆ์) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับระงับเรื่องราวข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ๔ ประการ คือ ๑) วิวาทาธิกรณ์ ได้แก่ การโต้เถียงกันว่าเป็นธรรมเป็นวินัย ๒) อนวาทาธิกรณ์ ได้แก่ กล่าวหากันด้วยอาบัติ ๓) อาปตตาทิกรณ์ ได้แก่ ภิกษุถูกปรับอาบัติแล้ว จะต้องทำให้พ้นโทษ ๔) กิจจาธิกรณ์ ได้แก่ กิจที่เกิดขึ้น สงฆ์จะต้องจัดทำ

บทนี้ จะกล่าวสัมมุขาวินัย ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีระงับอธิกรณ์ (คดีความ) ที่เกิดขึ้น สัมมุขาวินัย คือ ระเบียบอันพึงทำต่อหน้า ได้แก่ การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า มี ๔ คือ ๑) พร้อมหน้าสงฆ์ ๒) พร้อมหน้าบุคคล ๓) พร้อมหน้าวัตถุ ๔) พร้อมหน้าธรรม

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๔. สมถกขนธกั

๑. สัมมุขาวินโย

๑๘๕. เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา สาวตถิยั วุทธิ เขตฺตเวเน อนนถปิณฺฑติกสฺส อารามเ. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคคฺคิยา ภิกฺขุ อสมฺมุขีภูตานิ ภิกฺขุณั กมฺมานิ กโรนฺติ ตชฺชนิเยมปิ นิยสฺสมปิ ปพฺพาชนิเยมปิ ปฏฺฐิสารณิเยมปิ อุกฺเขปนฺนิเยมปิ. เย เต ภิกฺขุ อปฺปิจฺฉาเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ชียยนฺติ วิปาเจนฺติ “กถฺยหิ นาม ฉพฺพคคฺคิยา ภิกฺขุ อสมฺมุขีภูตานิ ภิกฺขุณั กมฺมานิ กริสฺสนฺติ ตชฺชนิเยมปิ นิยสฺสมปิ ปพฺพาชนิเยมปิ ปฏฺฐิสารณิเยมปิ อุกฺเขปนฺนิเยมปิ”ติ! อถ โข เต ภิกฺขุ ภควโต เอตมตฺถํ อโรเจสฺสาเปฯ “สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ฉพฺพคคฺคิยา ภิกฺขุ อสมฺมุขีภูตานิ ภิกฺขุณั กมฺมานิ กโรนฺติ ตชฺชนิเยมปิ นิยสฺสมปิ ปพฺพาชนิเยมปิ ปฏฺฐิสารณิเยมปิ อุกฺเขปนฺนิเยมปิ”ติ? “สจฺจํ ภควา”ติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “อนนฺจจฺฉวักกั ภิกฺขเว เตสํ โมฆปุริสํ อณฺโณโลมิกั อปฺปติรูปิ อสสามณฺกํ อกฺกปิยํ อกรณียํ. กถฺยหิ นาม เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา อสมฺมุขีภูตานิ ภิกฺขุณั กมฺมานิ กริสฺสนฺติ ตชฺชนิเยมปิ นิยสฺสมปิ ปพฺพาชนิเยมปิ ปฏฺฐิสารณิเยมปิ อุกฺเขปนฺนิเยมปิ! เนตํ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนํ นวํ ปสาทายาเปฯ วิครหิตฺวาเปฯ ธมฺมํ กถํ กถฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ น ภิกฺขเว อสมฺมุขีภูตานิ ภิกฺขุณั กมฺมํ กาทพฺพํ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏฺฐิสารณียํ วา อุกฺเขปนียํ วา. โย กรเยยฺย อาปตฺติ ทุกกฺกุสฺส.

๒. การแปลคำต่อคำ

๔. สมถกษณฺรํ - สมถขันธกะ/

๑. สมมุขาวินโย - วินัยที่ควรกระทำในที่ที่มีหน้าพร้อม/

๑๘๕. เตน - นั้น/ สมเยน - โดยสมัย/ พุทฺโธ - ผู้ทรงตรัสรู้แล้ว/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ สาวตถิย์ - ในเมืองชื่อว่าสาวตถิ/ วิหริติ - ย่อมทรงประทับอยู่/ เขตวเน - ชื่อว่าเขตวัน/ อนาถปิณฑิกสส - ของคฤหบดีผู้มาก่อนข้าวเพื่อบุคคลผู้มีที่พึ่งหาไม่ได้/ อารามเ. - ณ อาราม/

เตน โข - นั้นแล/ ปน - ก็/ สมเยน - โดยสมัย/ ฉพฺพคคฺคิยา - ผู้มีคณะ ๖ รูป/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อสมมุขิภูตานิ - ผู้มีหน้าไม่พร้อมกันเป็นแล้ว/ ภิกฺขุณฺ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ กมฺมานิ - ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ กโรนฺติ - ย่อมลงคือ/ ตชฺชนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรคุกคามบ้าง/ นิยสฺสมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มียศอันสงฆ์นำออกแล้วบ้าง/ ปพฺพาชนฺนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรขับไล่บ้าง/ ปฏฺฐิสารณฺนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรให้ระลึกเฉพาะบ้าง/ อุคฺเขปนฺนิยฺมปิ. - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มีวัตรอันสงฆ์พึงยกขึ้นบ้าง/

เย เต - เหล่านั้นเหล่าใด/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อปฺปิฉฺฉาเปฯ - เป็นผู้มีความต้องการน้อย ฯลฯ/ เต - เหล่านั้น/ [ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย]/ อุชฺฌายนฺติ - ย่อมเพ่งโทษ/ ชียยนฺติ - ย่อมตำหนิ/ วิปาเจนฺติ; - ย่อมโพนทะนา/

“กถฺยฺหิ นาม - ก็ ชื่ออย่างไรเล่า/ ฉพฺพคคฺคิยา - ผู้มีคณะ ๖ รูป/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อสมมุขิภูตานิ - ผู้มีหน้าไม่พร้อมกันเป็นแล้ว/ ภิกฺขุณฺ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ กมฺมานิ - ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ กริสฺสณฺติ - กระทำแล้ว คือ/ ตชฺชนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรคุกคามบ้าง/ นิยสฺสมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มียศอันสงฆ์นำออกแล้วบ้าง/ ปพฺพาชนฺนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรขับไล่บ้าง/ ปฏฺฐิสารณฺนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรให้ระลึกเฉพาะบ้าง/ อุคฺเขปนฺนิยฺมปิ”ติ! - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มีวัตรอันสงฆ์พึงยกขึ้นบ้าง” ดังนี้/

อล โข - ครั้นนั้นแล/ เต - เหล่านั้น/ ภิกฺขุ-ภิกษุทั้งหลาย/ ภควโต - แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตมตฺถํ - ซึ่งเนื้อความนั้น/ อาโรเจสฺสาเปฯ - กราบทูลบอกแจ้งแล้ว ฯลฯ/

“สจฺจํ - จจริงหรือ/ กิร - ได้ยินว่า/ ภิกฺขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ฉพฺพคคฺคิยา - ผู้มีคณะ ๖ รูป/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อสมมุขิภูตานิ - ผู้มีหน้าไม่พร้อมกันเป็นแล้ว/ ภิกฺขุณฺ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ กมฺมานิ - ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ กโรนฺติ - ย่อมลง คือ/ ตชฺชนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรคุกคามบ้าง/ นิยสฺสมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มียศอันสงฆ์นำออกแล้วบ้าง/ ปพฺพาชนฺนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรขับไล่บ้าง/ ปฏฺฐิสารณฺนิยฺมปิ - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ควรให้ระลึกเฉพาะบ้าง/ อุคฺเขปนฺนิยฺมปิ”ติ? - ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มีวัตรอันสงฆ์พึงยกขึ้นบ้าง” ดังนี้/

“สจฺจํ - จจริง/ ภควา”ติ. - ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า” ดังนี้/

วิหริติ - ทรงติเตียนแล้ว/ พุทฺโธ - ผู้ทรงตรัสรู้แล้ว/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/

“อนนฺจฉฺฉวิกํ - เป็นกรรมที่ไม่เหมาะสม/ ภิกฺขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ เตสํ - เหล่านั้น/ โมฆปุริสํ - ของโมฆบุรุษทั้งหลาย/ [กรณํ - การกระทำ]/ อนนฺโลสมิกํ - เป็นกรรมที่ไม่คล้ายตาม/ อปฺปฏฺฐิรูปํ - เป็นกรรมที่ไม่

เหมาะสม/ อสสามณกัม – เป็นกรรมที่มีใจของสมณะ/ อภปิยัม – เป็นกรรมที่ไม่สมควร/ อกรณียัม – เป็นกรรมที่ไม่ควรกระทำ/

กถุหิ นาม – ก็ ชื่ออย่างไรเล่า/ เต – เหล่านั้น/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ โมฆบุริสา – โมฆบุรุษะทั้งหลาย/ อสมมุชชีฏตานัม – ผู้มีหน้าไม่พร้อมกันเป็นแล้ว/ ภิกขุณฺโณ – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ กมฺมานิ – ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ กริสฺสนติ – กระทำแล้ว คือ/ ตชฺชนิยมปิ – ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรคุกคามบ้าง/ นิยสฺสมปิ – ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มียศอันสงฆ์นำออกแล้วบ้าง/ ปพฺพชานิยมปิ – ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรขับไล่บ้าง/ ปฏิสารณิยมปิ – ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรให้ระลึกเฉพาะบ้าง/ อุกฺเขปนนิยมปิ! – ซึ่งกรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มีวัตรอันสงฆ์พึงยกขึ้นบ้าง/ เนตัม – หามิได้ การกระทำนั้น/ [สํวตฺตติ – ย่อมเป็นไปพร้อม]/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อปฺปสฺสนนํ วา – ผู้ไม่เลื่อมใสแล้วบ้าง/ [ชนานํ – แห่งประชาชนทั้งหลาย]/ ปสาทายาเปฯ – เพื่อความเลื่อมใส ฯลฯ/ วิครหิตฺวาฯเปฯ – ทรงติเตียนแล้ว ฯลฯ/ ธมฺมํ – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ กถํ – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ กถฺวา – ทรงกระทำแล้ว/ ภิกขุ – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนฺเตสิ – ตรัสเรียกมาแล้ว/

“น – หามิได้/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [ภิกขุณา – อันภิกษุ]/ อสมมุชชีฏตานัม – ผู้มีหน้าไม่พร้อมกันเป็นแล้ว/ ภิกขุณฺโณ – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ กมฺมํ – กรรม/ กาทพฺพํ – พึงกระทำ/ ตชฺชนิยํ วา – คือ กรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรคุกคามบ้าง/ นิยสฺสํ วา – กรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มียศอันสงฆ์นำออกแล้วบ้าง/ ปพฺพชานิยํ วา – กรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรขับไล่บ้าง/ ปฏิสารณิยํ วา – กรรมที่พึงกระทำแก่บุคคลผู้ที่ควรให้ระลึกเฉพาะบ้าง/ อุกฺเขปนนิยํ วา; – กรรมที่พึงกระทำแก่ภิกษุผู้มีวัตรอันสงฆ์พึงยกขึ้นบ้าง/ โย – รูปใด/ [ภิกขุ – ภิกษุ]/ กรายะ; – พึงกระทำ/ [ตสฺส – รูปนั้น]/ ภิกขุโน – แก่ภิกษุ/ โหติ – ย่อมมี/ อปตฺติ – การถึงทั่ว/ [ธมฺมสฺส – ซึ่งธรรม]/ ทุกกฺกสฺส. – ชื่อว่าทุกกฏ/

๓. การแปลโดยความ

๔. สมถขันธกะ

๑. สัมมุขาวินัย^๓

ว่าด้วยระเบียบอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า

เรื่องพระฉัพพัคคีย์

[๑๘๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ลงตัชฺชนิยกรรบบ้าง นิยสกรรบบ้าง ปพฺพชานิยกรรบบ้าง ปฏิสารณิยกรรบบ้าง อุกฺเขปนนิยกรรบบ้าง แก่ภิกษุทั้งหลายผู้มีได้อยู่ต่อหน้า

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตาคาฬิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงได้ลงตัชฺชนิยกรรบบ้าง นิยสกรรบบ้าง ปพฺพชานิยกรรบบ้าง ปฏิสารณิยกรรบบ้าง อุกฺเขปนนิยกรรบบ้าง แก่ภิกษุทั้งหลายผู้มีได้อยู่ต่อหน้าเล่า” แล้วได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทรงสอบถาม

^๓ วิ.จุ. (ไทย) ๑/๑๘๕-๑๘๖/๒๔๕-๒๔๖.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ลงตัชฌนียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาทนียกรรมบ้าง ปฏิสารณียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง แก่ภิกษุทั้งหลายผู้มีได้อยู่ต่อหน้าจริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิว่า “ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย ภิกษุทั้งหลาย โฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงได้ลงตัชฌนียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาทนียกรรมบ้าง ปฏิสารณียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง แก่ภิกษุทั้งหลายผู้มีได้อยู่ต่อหน้าเล่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั้น มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ ทรงแสดงธรรมมีถ้อยคำรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตัชฌนียกรรมก็ดี นิยสกรรมก็ดี ปัพพาทนียกรรมก็ดี ปฏิสารณียกรรมก็ดี อุกเขปนียกรรมก็ดี ภิกษุไม่พึงลงแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีได้อยู่ต่อหน้า รูปใดลง ต้องอาบัติทุกกฏ”

๔. สรุป

สัมมุขาวินัย เป็นระเบียบวิธีดำเนินการตัดสินคดีความทางสงฆ์ ซึ่งจะต้องทำในที่พร้อมหน้า ให้ครบองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ ๑) พร้อมหน้าสงฆ์ คือ ประชุมภิกษุครบองค์กำหนด ๒) พร้อมหน้าบุคคล คือ โจทก์ จำเลย พยานมากันครบ ๓) พร้อมหน้าวัตถุ คือ ยกคดี ข้อพิพาทหรือเรื่องที่เกิดขึ้นวินิจัย ๔) พร้อมหน้าธรรม คือ พิจารณาตัดสินด้วยความเป็นธรรมไม่ลำเอียง ยึดหลักพระวินัย

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

ประโยชน์ของการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทโดยที่ทุกฝ่ายพร้อมหน้า มีข้อดีหลายประการ ดังนี้:

- การสร้างความโปร่งใส : เมื่อทุกฝ่ายรวมตัวกัน พรหมโจทก์, จำเลย, คณะกรรมการ, และพยาน จะช่วยสร้างความโปร่งใสในการดำเนินการ ทำให้นักสังเกตการณ์หรือประชาชนทั่วไปสามารถมองเห็นกระบวนการยุติธรรมได้ชัดเจน
- การสื่อสารที่ชัดเจน : การทำให้ทุกฝ่ายพร้อมหน้าช่วยให้การสื่อสารข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีความเป็นไปได้โดยง่าย ทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลได้อย่างตรงไปตรงมา
- การฟังข้อเท็จจริงจากทุกมุมมอง : การมีพยานพร้อมหน้า ทำให้คณะกรรมการสามารถพิจารณาข้อมูลจากหลายฝ่ายได้ ส่งผลให้การตัดสินมีความถูกต้องและเป็นธรรมมากขึ้น
- การสร้างความยอมรับของทุกฝ่าย : เมื่อทุกฝ่ายมีความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม การตัดสินใจที่เกิดขึ้นจะมีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับมากขึ้นจากทุกฝ่าย
- การตัดสินอย่างเป็นกลาง : การมีสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอคติ เช่น การมีคณะกรรมการที่เป็นกลาง จะช่วยให้การพิจารณาเป็นไปอย่างยุติธรรมและไม่มีอคติที่อาจส่งผลกระทบต่อตัดสินคดี

บทที่ ๔

อธิกรณ์

คำว่า "อธิกรณ์" หมายถึง คดีความหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในกลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งสามารถนำไปสู่การตัดสินและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อธิกรณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีการจัดการอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่พระสงฆ์และความเชื่อมั่นของประชาชน

บทนี้ กล่าวถึงอธิกรณ์ของพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๔ ประการ ได้แก่ วิวาทาธิกรณ์ อาบัติอธิกรณ์ อาปตตอธิกรณ์ และกัจจาธิกรณ์

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๘. อธิกรณ์

๒๑๕. เตน โข ปน สมเยน (ภิกขุปี ภิกขุหิ วิวทนติ) ภิกขุปี ภิกขุณีหิ วิวทนติ ภิกขุณีโยปี ภิกขุหิ วิวทนติ ฉนโนปี ภิกขุ ภิกขุณินิ อนุปชชช ภิกขุหิ สหธิ วิวทนติ ภิกขุณินิ ปกขิ คาเหติ. เย เต ภิกขุ อปปัจจจาเปฯ เต อุชฌายนติ ขิยยนติ วิปาเจนติ “กถณหิ นาม ฉนโน ภิกขุ ภิกขุณินิ อนุปชชช ภิกขุหิ สหธิ วิวทิสสติ ภิกขุณินิ ปกขิ คาเหสสตีติ! อถ โข เต ภิกขุ ภควโต เอตมตถิ อโรโรเจสสุฯเปฯ สจจิ กิร ภิกขเวฯเปฯ สจจิ ภควา”ติฯเปฯ วิครหิตวาฯเปฯ ธมมี กถกตวา ภิกขุ อามนเตสิ

“จตุตาริมานิ ภิกขเว อธิกรณานิ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปตตอธิกรณ์ กัจจาธิกรณ์.

“ตตถ กตม วิวาทาธิกรณ์ ? อธิ ปน ภิกขเว ภิกขุ วิวทนติ ธมโมติ วา อธมโมติ วา วินโยติ วา อวินโยติ วา ภาสีติ ลปิติ ตถาคเตนาติ วา อภาสีติ อลปิติ ตถาคเตนาติ วา อาจิณณิ ตถาคเตนาติ วา อนาจิณณิ ตถาคเตนาติ วา ปญญตติ ตถาคเตนาติ วา อปญญตติ ตถาคเตนาติ วา อาปตตีติ วา อนापตตีติ วา ลหุกา อาปตตีติ วา ครุกา อาปตตีติ วา สาวเสสา อาปตตีติ วา อนวเสสา อาปตตีติ วา พุฏฐุลลา อาปตตีติ วา อพุฏฐุลลา อาปตตีติ วา? ยํ ตตถ ภณนํ กลโห วิคคโห วิวาโท นานาวาโท อญญถาวาโท วิปจจตาย โวหาโร เมธคิ อิทํ วุจจติ วิวาทาธิกรณ์.

๒. การแปลคำต่อคำ

๘. อธิกรณ์ – เรื่องที่พึงกระทำยิ่ง/

๒๑๕. เตน โข – นั้นแล/ ปน – ก็/ สมเยน – โดยสมัย/ (ภิกขุปี – แม้ภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุหิ – ด้วยภิกษุทั้งหลาย/ วิวทนติ; – ย่อมกล่าวต่างกัน)/ ภิกขุปี – แม้ภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุณีหิ – ด้วยภิกษุณีทั้งหลาย/ วิวทนติ; – ย่อมกล่าวต่างกัน/ ภิกขุณีโยปี – แม้ภิกษุณีทั้งหลาย/ ภิกขุหิ – ด้วยภิกษุทั้งหลาย/ วิวทนติ; – ย่อมกล่าวต่างกัน/ ฉนโนปี – แม้ชื่อว่าฉนนะ/ ภิกขุ – ภิกษุ/ ภิกขุณินิ – ของภิกษุณีทั้งหลายบ้าง/ อนุปชชช – ไม่เข้าข้างแล้ว/ ภิกขุหิ – ด้วย

ภิกษุทั้งหลาย/ สหุติ – กับ/ วิวาทิ – ย่อมกล่าวต่างกัน/ ภิกษุณีนํ – ของภิกษุณีทั้งหลายบ้าง/ ปกขํ – ซึ่งฝักฝ่าย/ คา
เทติ. – ย่อมให้ถือเอา/

เย เต – เหล่านั้นเหล่าใด/ ภิกษุ – ภิกษุทั้งหลาย/ อปปัจจยาเปฯ – เป็นผู้มีความต้องการน้อย ฯลฯ/ เต –
เหล่านั้น/ [ภิกษุ – ภิกษุทั้งหลาย]/ อุชฌายนติ – ย่อมเพ่งโทษ/ ชียยนติ – ย่อมตำหนิ/ วิปาเจนติ; – ย่อมโพนทนา/

“กถุหิ นาม – ก็ ชื่ออย่างไรเล่า/ ฉนโน – ชื่อว่าฉนนะ/ ภิกษุ – ภิกษุ/ ภิกษุณีนํ – ของภิกษุณีทั้งหลายบ้าง/
อนุปชช – ไม่เข้าข้างแล้ว/ ภิกษุหิ – ด้วยภิกษุทั้งหลาย/ สหุติ – กับ/ วิวาทิสติ – กล่าวต่างกันแล้ว/ ภิกษุณีนํ – ของ
ภิกษุณีทั้งหลายบ้าง/ ปกขํ – ซึ่งฝักฝ่าย/ คาเสสสติ”ติ! – ชักชวนให้ถือเอาแล้ว” ดังนี้/

อล โข – ครั้งนั้นแล/ เต – เหล่านั้น/ ภิกษุ – ภิกษุทั้งหลาย/ ภควโต – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตมตถํ – ซึ่ง
เนื้อความนั้น/ อาโรเจสฺสาเปฯ – กราบทูลบอกแจ้งแล้ว ฯลฯ/

“สจฺจํ – จริงหรือ/ กิร – ได้ยินว่า/ ภิกษเวฯเปฯ – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ/

“สจฺจํ – จริง/ ภควา”ติฯเปฯ – ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า” ดังนี้ ฯลฯ/

วิครหิตวาฯเปฯ – ทรงติเตียนแล้ว ฯลฯ/ ธมฺมํ – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ กถํ – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/
กถวา – ทรงกระทำแล้ว/ ภิกษุ – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนเตสิ – ตรัสเรียกมาแล้ว/

“จตุตตาริมาํ – ๔ อย่าง เหล่านี้/ ภิกษเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อธิกรณานิ; – เรื่องที่พึงกระทำทั้งหลาย
คือ/

[๑] วิวาทาธิกรณํ – เรื่องที่พึงกระทำซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพราะการกล่าวต่างกัน/

[๒] อนุวาทาธิกรณํ – เรื่องที่พึงกระทำซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพราะการตามว่ากล่าว/

[๓] อาปตฺตาทิกรณํ – เรื่องที่พึงกระทำซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพราะอาบัติ/

[๔] กิจจาธิกรณํ. – เรื่องที่พึงกระทำซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพราะกิจที่ควรกระทำ/

๓. การแปลโดยความ

๘. อธิกรณะ^๔

ว่าด้วยอธิกรณ ๔ อย่าง

เรื่องภิกษุและภิกษุณีวิวาทกัน

[๒๑๕] สมัยนั้น พวกภิกษุวิวาทกับพวกภิกษุณีบ้าง พวกภิกษุณีวิวาทกับพวกภิกษุบ้าง ฝ่ายพระฉนนะเข้าข้าง
พวกภิกษุณีแล้ววิวาทกับพวกภิกษุชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้างภิกษุณี บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ
ประณาม โพนทนาว่า “ไหนพระฉนนะจึงได้เข้าข้างพวกภิกษุณี แล้ววิวาทกับพวกภิกษุชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้าง
ภิกษุณีเล่า” แล้วได้นำเรื่องนี้ไปกราบ ทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย
ทราบว่า ภิกษุฉนนะเข้าข้างพวกภิกษุณีแล้ววิวาทกับพวกภิกษุชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้างภิกษุณี จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

^๔ วิ.จุ. (ไทย) ๑/๒๑๕/๓๓๐-๓๓๑.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิ ฯลฯ ครั้นทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ ทรงแสดงธรรมมีถาารับสั่งกับภิกษุทั้งหลาย ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อธิกรณมี ๔ นี้ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ ๒. อนุวาทาธิกรณ
๓. อาปัตตาธิกรณ ๔. กิจจาธิกรณ

๔. สรุป

อธิกรณ หรือคดีความ หรือข้อพิพาทของสงฆ์ ๔ ประการ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ - เป็นข้อโต้แย้งกันในเรื่องความถูกต้องของธรรม และวินัย เช่น มีการโต้แย้งกันว่าสิ่งใดเป็นธรรม หรือการปฏิบัติตามวินัยอย่างถูกต้องหรือไม่
๒. อนุวาทาธิกรณ - เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับกระทำความผิดที่เป็นอาบัติ เช่น การตั้งข้อกล่าวหาเกี่ยวกับอาบัติ
๓. อาปัตตาธิกรณ - เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับอาบัติ เมื่อสงฆ์ปรับอาบัติแล้วจะต้องทำคืน คือทำตนให้พ้นจากอาบัติ
๔. กิจจาธิกรณ - เป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับกิจ หรือ หน้าที่ ที่เกิดขึ้นกับหมู่คณะ จะต้องร่วมด้วยช่วยกันทำ

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

อธิกรณ คือ คดีความ หรือข้อพิพาทของพระสงฆ์ ๔ ประการ ได้แก่ ๑.วิวาทาธิกรณ ๒.อนุวาทาธิกรณ ๓. อาปัตตาธิกรณ ๔.กิจจาธิกรณ

เมื่อเกิดอธิกรณขึ้นแล้ว หากรู้และเข้าใจวิธีการระงับอธิกรณ ย่อมเกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์ ซึ่ง พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักการและวิธีการระงับ ที่เรียกว่า อธิกรณสมถะ ๗ ประการ ดังนี้

๑. สัมมุขาวินัย ระงับข้อพิพาทด้วยพร้อมหน้าองค์ประชุมและคู่กรณี ไม่ตัดสินลับหลัง
๒. สติวินัย ให้ยกสติขึ้นเป็นหลักอ้าง กรณีที่มีการกล่าวหาพระอรหันต์ว่ามีศีลวิบัติ
๓. อมูหหวินัย สวดประกาศให้สมมติแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้วเพื่อระงับอนุวาทาธิกรณที่มีผู้กล่าวหาว่าเป็นอาบัติ ในขณะที่เป็นบ้า
๔. ปฏินญาตกรรมะ ตัดสินตามรับคำสารภาพของจำเลย
๕. เยภยยสิกา ตัดสินตามเสียงข้างมาก ในกรณีที่มีความเห็นแตกเป็นหลายฝ่าย ตามแนวทางประชาธิปไตย
๖. ตัสสปาปิยสิกา ตัดสินลงโทษภิกษุที่ต้องอาบัติแล้ว เมื่อถูกซักถามในท่ามกลางสงฆ์ เดี่ยวปฏิเสธ เดี่ยวสารภาพ
๗. ตินวัตถการกะ เป็นวิธีระงับอธิกรณในลักษณะประนีประนอมยอมความกันทั้งสองฝ่าย